

ТЕМА 2. ОБ'ЄКТИ ТА СУБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності

2.1 Поняття та види об'єктів права інтелектуальної власності

2.2 Майнові і немайнові права автора

2.3 Захист авторських прав в мережі Інтернет

2.1 Поняття та види об'єктів права інтелектуальної власності

Об'єктами авторського права відповідно до ст. 433 ЦКУ є твори. Зокрема це літературні та художні твори (романи, поеми, статті та інші письмові твори). Формою вираження літературних творів є мова, а також сполучення літер, окремих цифр та символів, в тому числі, нотні знаки, зображені на матеріальному носії [6].

Лекції, промови, проповіді та інші усні твори. Охорона цих об'єктів авторського права ускладнена, хоча названі твори визнаються такими, що мають об'єктивну форму, навіть якщо вони ніде не були зафіксовані.

Драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори можуть охоронятися як літературні твори. Автор може довести авторські права на них також шляхом фіксації за допомогою фото - чи відео-зйомки.

Музичні твори (з текстом або без тексту) - це твори, в яких художні образи виражаються за допомогою звуків людського голосу, музичних інструментів чи їх поєднання.

Аудіовізуальні твори - це широке коло кіно-, теле-, відеотворів, які розраховані на одночасне візуальне та слухове сприйняття і є синтезом різноманітних творів, творчим результатом багатьох людей - акторів, композиторів, художників тощо.

Твори живопису, архітектури, скульптури та графіки - це твори мистецтва, звернені до естетичних почуттів людини, яка їх споглядає. Важлива особливість цих творів полягає у нерозривному поєднанні самого твору з його матеріальним носієм. Так, твори архітектури складаються із будинків, споруд, а також проектів, малюнків, креслень, планів і макетів, підготовлених для їх відтворення.

Фотографічні твори - а також твори, отримані способами, близькими до фотографії, в тому числі голографії, слайди та інші подібні твори визнаються такими, що відповідають всім ознакам об'єктів авторського права.

Твори ужиткового мистецтва розглядаються як різновид творів живопису, але придатні для тиражування у промислових виробках, характерними ознаками яких є художнє виконання і утилітарність. Отже, вони вирішують одночасно як художні, так і практичні завдання, пов'язані з творами дизайну. Серед таких об'єктів - ювелірні вироби, вироби з дерева, шкіри, кістки, металу, а також значки, сувеніри та іграшки тощо.

Ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки - ці твори мають переважно технічний характер, однак у більшості випадків їх створення вимагає не тільки технічного внеску, а й творчості.

Переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів - це так звані похідні твори, які визнаються повноцінними самостійними творами і які ґрунтуються на первісному творі [7, 12].

При перекладі літературного твору, наприклад, відбувається творче відтворення твору, що перекладається у новій творчій формі, а при аранжуванні музичний твір, написаний для відповідних інструментів, голосів чи ансамблю, перекладається з оркестрового на фортепіанний варіант, або з твору, написаного для одного музичного інструменту, перетворюється на твір для виконання оркестром тощо. Дотримання прав авторів первісних творів при цьому є обов'язковим.

Перелік об'єктів авторських прав в ЦКУ невичерпний, тому до об'єктів авторських прав можуть належати і інші об'єкти.

Перелік об'єктів авторського права та їх загальні ознаки містяться також у ст. 8 Закону України "Про авторське право і суміжні права" [13]. Зазначені переліки є орієнтовними і невичерпними. Якщо творчий результат, не названий у законодавстві, відповідає умовам, визначеним ЦКУ і Законом України "Про авторське право і суміжні права", - він визнається твором і користується такою ж охороною, як і прямо зазначені твори.

Отже, об'єктом авторського права є твір науки, літератури чи мистецтва, виражений у будь-якій об'єктивній формі.

Законодавство України, так само як і інших країн, не містить чіткого визначення поняття "твір". Між тим, можна визначити основні ознаки твору, які одночасно є критеріями його охороноздатності:

- творчий характер результату наукової, літературної, мистецької тощо діяльності;
- об'єктивна форма виразу результату такої діяльності [12].

За відсутності одного із цих критеріїв твір не може набути правової охорони як об'єкт авторського права.

Авторське право охороняє твори різного художнього рівня, мети, незалежно від їх призначення, тобто авторське право визнається за будь-яким твором незалежно від його форми, готовності, завершеності і цінності, художньої цінності, а також способу чи форми їх вираження. Не вважається об'єктом авторського права суто технічна робота (будь-яка літературна обробка - редагування, коректура, передрук) чи фінансова допомога автору. Якщо в процесі виконаної роботи особа досягла не творчого, а виключно технічного результату, такий результат авторським правом не охороняється, наприклад, розклади руху потягів, телефонні довідники, адресні книги тощо, за винятком випадків, коли укладачем застосована оригінальна форма викладення матеріалу, що свідчить про її творчий характер.

Сутність твору, його літературна, наукова, художня цінність, завершеність, призначення не мають значення для авторського права, тому ним охороняються будь-які твори незалежно від перерахованих вище характеристик. Вимогою є лише те, щоб твір був виражений у будь-якій об'єктивній формі, придатній для сприйняття іншою людиною (усній, письмовій тощо) і відтворення (письмовій, усній, звукового чи відеозапису, образотворчій, об'ємно-просторовій, цифровій тощо).

Отже, зміст наукового чи художнього твору може бути виражений у тій чи іншій формі: формами художніх творів можуть бути література, живопис, музика, графіка, архітектура, фотографія тощо, а наукові твори можуть втілюватись у словесну, науково-літературну, форми карти, креслення, моделі, макети, ескізи тощо, або твір як єдине ціле складається в результаті поєднання двох чи більше форм - музично-драматичний твір, твір кінематографії тощо.

Творчий задум письменника чи митця, який склався у свідомості автора у певну закінчену форму чи сполучення звуків, образів тощо, але не виражений у будь-якій формі, не визнається об'єктом авторського права.

Збірники законів, судових рішень, народних пісень тощо породжують авторське право лише у випадку, коли діяльність із їх підготовки має творчий характер розміщення і добору, але не поширюється на зміст зібраних творів. Новизна як ознака поглинається ознакою творчості для творів, що охороняються авторським правом; при цьому значення має не лише результат творчої праці, але і самий твір, як об'єкт авторського права.

Отже, авторське право охороняє лише форму твору, а творчість зводиться до встановлення результату інтелектуальної діяльності.

Об'єктом авторського права може бути не лише твір в цілому, а й його окремі частини, які можуть використовуватися самостійно і відповідають критеріям охороноздатності.

Авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір, не залежать одне від одного. Тому відчуження матеріального

об'єкта, в якому втілено твір, не означає відчуження авторського права і навпаки. Авторське право на твір зберігається навіть у випадку загибелі матеріального носія, в якому він втілений. Це має значення в разі, якщо збереглися, наприклад, копії втраченого твору мистецтва, або коли літературний твір може бути ще відтворений по пам'яті тощо. Зв'язок твору зі своїм матеріальним носієм може бути нерозривним (наприклад, скульптура чи твір зображувального мистецтва) [12, 13].

Складним є забезпечення охорони не оприлюдненого твору. Твір вважається оприлюдненим (розкритим публіці) з моменту, коли він став потенційно доступним, тобто доведеним до відома невизначеного кола осіб, які могли б його реально сприймати, при цьому не має значення кількість осіб такого кола. Формою оприлюднення твору є його опублікування, публічне виконання, публічна демонстрація, публічне сповіщення тощо.

Законом визначено також перелік творів, які не є об'єктами авторського права:

- акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування (закони, укази, постанови, рішення тощо), а також їх офіційні переклади;
- державні символи України, грошові знаки, емблеми тощо, затверджені органами державної влади;
- повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації;
- інші твори, встановлені законом [13].

Більшість із названих об'єктів є творчими досягненнями конкретних авторів і до їх прийняття чи затвердження як офіційних документів, символів, знаків, вони існують як твори науки, літератури чи мистецтва. Згода автора є умовою перетворення такого твору на офіційний символ, знак, документ. Після отримання ними статусу офіційного документа, символу чи знака, вони змінюють свій правовий режим, оскільки лише за таких умов вказані об'єкти можуть ефективно виконувати свою роль.

Суб'єктами авторського права є автори творів науки, літератури і мистецтва, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права. Можна також сказати, що це особи, яким належить суб'єктивне авторське право на твір.

Автор похідного твору (перекладу, адаптації тощо) є первинним суб'єктом права на останній, якщо це не спричиняє шкоди для авторського права на оригінальні твори. Суб'єктами похідного авторського права є також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону. Авторське право у повному обсязі виникає саме у творця з моменту створення твору, а суб'єкт похідного авторського права не може отримати всю сукупність прав автора - особистих немайнових і майнових.

2.2 Майнові і немайнові права автора

Автору належать особисті немайнові права і майнові права. Вони зазначені у ст. 438 ЦКУ та ст. 14 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [6, 13]. Слід звернути увагу, що ці статті текстуально не співпадають, що у подальшому неминуче призведе до необхідності забезпечення єдності у правовому регулюванні цих прав. До особистих немайнових прав автора відноситься:

1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо. При тому іменем автора є сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо;

2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;

3) обирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання. Псевдонім - вигадане ім'я, вибране автором чи виконавцем для позначення свого авторства. Такими є Леся Українка, Остап Вишня. Псевдонімом може слугувати й сценічне ім'я, наприклад, Ані Лорак;

4) на недоторканність твору. Автор має право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або іншій зміні твору чи будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора, а також супроводженню твору без його згоди ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо [7].

Особисті немайнові права належать лише автору і не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

Згідно ст. 440 ЦКУ та ст. 15 Закону України «Про авторське право та суміжні права» до майнових прав віднесено:

1) право на використання твору;

2) виключне право дозволяти використання твору;

3) право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом

[6, 13].

При тому під використанням твору згідно ст.441 ЦКУ є його:

1) опублікування твору, фонограми, відеограми - випуск в обіг за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав виготовлених поліграфічними, електронними чи іншими способами примірників твору, фонограми, відеограми у кількості, здатній задовольнити, з урахуванням характеру твору, фонограми чи відеограми, розумні потреби публіки, шляхом їх продажу, здавання в майновий найм, побутового чи комерційного прокату, надання доступу до них через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором або передачі права власності на них чи володіння ними іншими способами. Опублікуванням твору, фонограми, відеограми вважається також депонування рукопису твору, фонограми, відеограми у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору, фонограми, відеограми;

2) відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі. Відтворення - виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер. Відтворення твору проводиться з урахуванням його можливої форми зовнішнього прояву (матеріалізації) та досягнень розмножувальної (копіювальної) техніки;

3) переклад. Слід зауважити, що це право у чинному законодавстві сконструйоване ненайкращим чином, що спричиняє можливість зловживання. Перекладом є відтворення засобами однієї мови художнього чи іншого твору написаного іншою мовою. Переклад надає інтерсуб'єктності твору – можливості з ним ознайомитися іншомовним читачам і тим підвищує можливості введення в комерційний оборот. Це право охоплює собою правомочності: самому перекласти свій твір на іншу мову; використати такий переклад одним із можливих способів; надати дозвіл на переклад оприлюдненого твору іншим особам, заборонити певним особам переклад свого твору у тім числі перешкоджати такому перекладу, звертатися за захистом своїх прав на переклад твору. Переклади бувають: авторські – здійснені самим автором, авторизовані – випущені у світ за умови схвалення автором, дозвільні – здійснені з дозволу автора чи його правонаступників, проміжні – здійснені не з мови оригіналу, а з іншого перекладу [7].

Авторське право на твір та його переклад є самостійними правами і автор та перекладач не є співавторами твору. Автор не відповідає за якість перекладу, а перекладач – за зміст оригіналу;

4) переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни здійснюються за тими ж правилами, що і переклад твору, але мають свою специфіку – в їх результаті створюється похідні твори. Похідним є твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору). До похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів.

Зазначені переробки не повинні шкодити охороні оригіналу твору, і водночас самим бути оригінальними, дотримуватися основної ідеї твору. Особливим видом переробки є модифікація твору - такі зміни комп'ютерних програм та баз даних, за винятком тих, які здійснюються з метою функціонування комп'ютерної програми чи бази даних на технічній базі користувача. Адаптацією твору є його пристосування або полегшення сприйняття звичайним споживачем, або публікою, що не має фахової чи іншої спеціальної підготовки. Аранжування – перекладення музичного твору, написаного для одного інструменту чи складу інструментів для іншого інструменту або іншого складу інструментів. Воно полягає у розписуванні партитур для окремих інструментів і буває розширеною чи звуженою, розрахованою на весь склад музичного колективу чи на його окремих виконавців: першої скрипки, першого саксофона тощо;

5) включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо, що здійснюється лише за дозволу автора або інших володільців авторського права. При тому в разі згоди на включення такого твору складовою частиною цей твір може бути приведений до вимог (стилю) збірника твору. Це може бути здійснене самим автором, або упорядниками такого твору. У упорядника таких творів виникає авторське право на

здійснений ними підбір та розташування творів і то за умови, що така робота визнана творчою (не чисто технічною чи механічною). Відносини між автором та упорядником визначають договором між ними;

6) публічне виконання. Публічне виконання - подання за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного

кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час;

7) продаж, передання в найм (оренду) тощо, здавання у майновий найм

- передача права користування і (або) володіння оригіналом чи примірником твору, фонограми, відеограми на певний строк з метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди;

8) імпорт його примірників, примірників його перекладів, переробок тощо [6, 13].

Відповідно ст. 444 ЦКУ твір може бути вільно, без згоди автора та інших осіб, та безоплатно використаний будь-якою особою:

1) як цитата з правомірно опублікованого твору або як ілюстрація у виданнях, радіо- і телепередачах, фонограмах та відеограмах, призначених для навчання, за умови дотримання звичаїв, зазначення джерела запозичення та імені автора, якщо воно вказане в такому джерелі, та в обсязі, виправданому поставленою метою;

2) для відтворення у судовому та адміністративному провадженні в обсязі, виправданому цією метою;

3) в інших випадках, передбачених законом.

Особа, яка використовує твір, зобов'язана зазначити ім'я автора твору та джерело запозичення [6].

ЦКУ та Законом України «Про авторське право і суміжні права» встановлюються випадки правомірного вільного використання твору без згоди автора. Відповідно до ст. 21 зазначеного Закону без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право, але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається:

1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються; вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів, включених до фонограми (відеограми) або програми мовлення;

2) використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;

3) відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення попередньо опублікованих у газетах або журналах статей з поточних

економічних, політичних, релігійних та соціальних питань чи публічно сповіщених творів такого самого характеру у випадках, коли право на таке відтворення, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення спеціально не заборонено автором;

4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною

5) відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або у колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів у комерційних цілях;

6) видання випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих;

7) відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обсязі, виправданому цією метою;

8) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів в обсязі, виправданому характером таких церемоній;

9) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів в обсязі, виправданому поставленою метою;

10) відтворення твору в цілях і за умов, передбачених законом. При тому зазначений перелік вільного використання творів є вичерпним [13].

Також без згоди автора чи інших осіб, яким належить авторське право, допускається вільне відтворення бібліотеками та архівами примірників твору репрографічним способом одного примірника твору бібліотеками та архівами, діяльність яких не спрямована прямо або опосередковано на одержання прибутку, за таких умов:

1) у разі, коли відтворюваним твором є окрема опублікована стаття та інші невеликі за обсягом твори чи уривки з письмових творів (за винятком комп'ютерних програм і баз даних), з ілюстраціями чи без них, і коли це відтворення здійснюється за запитами фізичних осіб за умови, що:

а) бібліотека та архів мають достатньо підстав вважати, що такий примірник використовуватиметься з метою освіти, навчання і приватного дослідження;

б) відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру;

в) немає обмежень за сторони організацій колективного управління щодо умов виготовлення таких примірників;

2) у разі, коли відтворення здійснюється для збереження або заміни загубленого, пошкодженого та непридатного примірника даної бібліотеки чи архіву або для відновлення загубленого, пошкодженого або непридатного примірника з фонду аналогічної бібліотеки чи архіву, а одержання такого примірника іншим шляхом неможливе, а також коли відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру [13].

Відповідно до ст. 23 Закону також допускається вільне відтворення примірників твору для навчання, зокрема без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право:

1) відтворення уривків з опублікованих письмових творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті;

2) репрографічне відтворення навчальними закладами для аудиторних занять опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків з письмових творів з ілюстраціями або без них за умови, коли:

а) обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті;

б) відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру [13].

Допускається вільне відтворення творів в особистих цілях або для кола сім'ї без дозволу автора чи іншої особи, яка має авторське право, і без виплати авторської винагороди попередньо правомірно оприлюднених творів, крім:

а) творів архітектури у формі будівель і споруд;

б) комп'ютерних програм, за винятком випадків, передбачених законом;

в) репрографічного відтворення книг, нотних текстів і оригінальних творів образотворчого мистецтва, за винятком випадків, передбачених законом.

Твори і виконання, зафіксовані у фонограмах, відеограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальні твори та їх примірники допускається відтворювати у домашніх умовах виключно в особистих цілях або для кола сім'ї без дозволу автора (авторів), виконавців, виробників фонограм, виробників відеограм, але з виплатою їм винагороди. Особливості виплати винагороди у цьому випадку визначаються законом. Таке правило є алогічним і практично не забезпечене належними гарантіями виконання. Ціна за домашнє користування такими носіями входить в ціну носія взагалі.

Автор має право на плату за використання його твору, якщо інше не встановлено ЦКУ та іншим законом.

Право на винагороду (гонорар) презюмується за автором чи іншою особою, яка має авторське майнове право. Вона може вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору (крім випадків вільного використання твору) без виплати винагороди. Винагорода може

здійснюватись у формі одноразового (паушального) платежу або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті), або з комбінованих платежів.

Порядок та розмір виплати авторської винагороди за створення і використання твору встановлюються з урахуванням положень постанов Кабінету міністрів України (далі – КМУ) «Про затвердження мінімальних ставок, винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» [14]. Відповідно до нього можуть установлюватися мінімальні ставки авторської винагороди та порядок їх індексації. За загальним правилом розмір авторської винагороди, визначений сторонами в авторському договорі, не може бути нижчим від мінімальних ставок, визначених зазначеною постановою КМУ. При встановленні розміру гонорару враховується не тільки певні економічні показники, але й суб'єктивний фактор: популярність автора, видання якого користуються популярністю тощо.

За загальним правилом відповідно до вказаної вище постанови КМУ виплата винагороди виробникам фонограм і відеограм та іншим особам, які мають авторське право і (або) суміжні права, здійснюється у формі відрахувань (відсотків) від вартості обладнання і (або) матеріальних носіїв виробникам та (або) імпортерам обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких можна здійснити відтворення виключно в особистих цілях у домашніх умовах творів, зафіксованих у фонограмах і відеограмах, крім:

- професійного обладнання та (або) матеріальних носіїв, не призначених для використання в домашніх умовах;
- обладнання і матеріальних носіїв, що експортуються за митну територію України;
- обладнання і матеріальних носіїв, що ввозяться фізичною особою на митну територію України виключно в особистих цілях і без комерційної мети [14].

Розміри відрахувань (відсотків), що мають сплачуватися виробниками та (або) імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, визначаються КМУ. Ці кошти перераховуються організаціям колективного управління, уповноваженим організаціям і розподіляються між організаціями колективного управління, що є на обліку, на основі договорів, які

уповноважені організації укладають з усіма організаціями колективного управління. Імпорттери перераховують ці кошти уповноваженій організації під час ввезення товару на митну територію України, а виробники - у кінці кожного місяця після реалізації обладнання і матеріальних носіїв.

Зібрані кошти від використання твору розподіляються між авторами, та іншими особами, що мають майнові права: виконавцями, виробниками фонограм (відеограм). Якщо угодами між організаціями колективного управління не передбачено інше, то ці кошти розподіляються у таких пропорціях: авторам - 50 відсотків, виконавцям - 25 відсотків і виробникам

фонограм (відеограм) - 25 відсотків. Втім тут не вказаний відсоток, що стягується відповідно до договору самою організацією з колективного управління авторськими та суміжними правами. Він визначається договором між організацією з колективного управління авторськими правами та володільцем цих прав [14].

Окремими випадками спеціальної виплати винагороди за використання твору є виплата за використання музичного твору, створеного для аудіовізуального твору та передбачає один випадок виплати винагороди не за використання твору, а за його створення. Відповідно до ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» за створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. Така винагорода повинна бути гідною і стимулювати автора-працівника до створення нових творчих результатів [13].

Відповідно ст. 446 ЦКУ за загальним правилом строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір спливає через сімдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом. Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, крім випадків, передбачених законом [13]. Зокрема спеціальними випадками, які враховують фактичні, політичні та інші обставини появи, оцінки та обнародування твору встановлені такі особливі правила:

1. Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Якщо взятий автором псевдонім не викликає сумніву щодо особи автора або якщо авторство твору, оприлюдненого анонімно або під псевдонімом, розкривається не пізніше ніж через 70 років після оприлюднення твору, застосовується загальний строк у 70 років.

2. У разі, коли весь твір публікується (оприлюднюється) не водночас, а послідовно у часі томами, частинами, випусками, серіями тощо, строк дії авторського права визначається окремо для кожної опублікованої (оприлюдненої) частини твору.

3. Авторське право на твори помертвих реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації.

4. Авторське право на твір, вперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування [7, 13].

Будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права по відношенню до неоприлюдненого твору уперше його оприлюднює, користується захистом, що є рівноцінним захисту майнових прав автора.

Строк охорони цих прав становить 25 років від часу, коли твір був вперше оприлюднений.

Дія загального 70-річного строку охорони авторського права та твору, опублікованого протягом 30 років після смерті автора, закінчується 1 січня року, наступного за роком, в якому мали місце юридичні факти, передбачені у зазначених частинах. Проте слід вказати, що законом не досить чітко встановлено строк закінчення дії авторського майнового права. Він суперечить правилам ч. 5 ст. 254 ЦКУ. Так як 1 січня є святковим днем то цей строк закінчується 2 січня і то за умови, що ця дата не припадає на вихідний день [7, 13].

Особисті немайнові права автора охороняються безстроково.

Після закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір він може вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом. Основний правовий наслідок такого юридичного факту – припинення правової охорони майнових прав, а значить і платної можливості правонаступниками та іншими суб'єктами використання твору. Із закінченням строку дії авторського права на твори вони переходять у суспільне надбання і можуть вільно, без виплати авторської винагороди, використовуватися будь-якою особою за умови дотримання особистих немайнових прав автора. Проте інститут вільного використання творів означає лише те, що зацікавлена у використанні твору особа не повинна отримувати ліцензію, а діяти на власний розсуд. При цьому слід дотримуватися засад справедливості, добросовісності та розумності.

КМУ можуть бути встановлені спеціальні відрахування до фондів творчих спілок України за використання на території України творів, що стали суспільним надбанням. Зокрема постановою КМУ «Про розміри відрахувань до фондів творчих спілок України за використання творів літератури та

мистецтва» встановлені відрахування до: Літературного фонду України, Музичного фонду України, Театрального фонду України, Журналістського фонду Кінематографічного фонду України, Художнього фонду України, Фонду народної творчості України, Фонду фотомистецтва України [15].

Особливим правом є право автора на частку від суми продажу оригіналу твору образотворчого мистецтва. Так автор має невідчужуване право на одержання грошової суми у розмірі п'яти відсотків від суми кожного продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу, здійсненим автором. Зазначена сума сплачується продавцем оригіналу твору. Таке право переходить до спадкоємців автора твору та спадкоємців цих спадкоємців і діє до спливу строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір. Збір і виплата винагороди, одержаної в результаті використання права слідування, здійснюються особисто автором, через його повіреного або через організації колективного управління [14, 15].

2.3 Захист авторських прав в мережі Інтернет

Сфера Інтернету - досить складна з точки зору використання виключних прав. Так, аналіз чинного законодавства в галузі авторського права і суміжних прав показує його обмеженість в питанні регулювання і захисту виключних прав у мережі Інтернет [16].

Проблеми порушення авторських прав в Інтернеті є одними з найбільш гострих і актуальних. Сутність зазначених порушень така ж, як і поза сферою мережі. Основна відмінність полягає в тому, що простота копіювання і нематеріальна сутність об'єктів авторського права в Інтернеті не дозволяють так само просто вирішити проблему доказу порушення авторських прав.

Аналізуючи Закон України «Про авторське право і суміжні права» видно, що його основні положення сформульовані виходячи з уявлення про те, що авторські твори, як правило, поширюються видавцем шляхом опублікування в той чи інший спосіб, певним накладом і на паперовому носії [13]. В цьому випадку, видавець як посередник у відносинах між автором і читачем-користувачем грає істотну роль. В той же час в мережі Інтернет інформація та авторські твори існують виключно у формі електронних документів, при цьому матеріальний носій, на якому записаний машинний код, не має істотного значення для використання цього продукту (авторського твору). Таким чином Інтернет створив віртуальний простір, який заповнений авторськими творами і об'єктами суміжних прав, а законодавство залишилося на колишньому рівні.

Можна виділити три етапи у використанні авторського твору в мережі Інтернет. Кожен з цих етапів має свої особливості. Перший етап - це етап запису твору в тій формі, в якій він далі починає використовуватися - на сервері, на сайті, або в пам'яті комп'ютера. Такий запис в пам'ять комп'ютера є відтворенням авторського твору, а отже, пов'язаний з порушенням належного автору права на використання твору.

Другий етап використання авторського твору пов'язаний з можливістю надання доступу до записаного твору третім особам. Тобто якщо ви розміщуєте на сайті інформацію про цей твір, або його повний текст, або фрагменти цього твору без згоди автора, то це також є порушенням авторських прав. При цьому не має значення за гроші або безкоштовно здійснюється доступ до інформації, розміщеної на сайті. Таким чином, розміщення об'єктів авторського права в Мережі, є порушенням прав автора. Особи, які здійснили подібні дії, визнаються порушниками авторського права та (або) суміжних прав. До них, зокрема, можуть бути віднесені власники сайтів, на яких були розміщені контрафактні твори чи об'єкти суміжних прав. Примітно, що у США Інтернет-провайдери, що надають послуги, як на комерційній, так і на некомерційній основі, намагаються стежити за тим, щоб вимоги авторського законодавства неухильно дотримувалися. Так при укладанні договору з власниками сайтів провайдери обов'язково включають в нього пункт про те, що обов'язково повинно бути зазначено джерело

поширення тієї чи іншої інформації, що зачіпає авторські права, щоб запобігти їх порушенню і покласти відповідальність за розміщення цієї інформації на власника сайту. У разі порушення зазначеної вимоги провайдер може розірвати в односторонньому порядку договір на здійснення послуг з подальшою заборорою на відновлення відносин на певний термін [16].

Третій етап використання авторського твору полягає в «скачуванні» (завантаженні) об'єкта, що охороняється авторським правом об'єкта на власний комп'ютер і його відтворення на екрані монітора «кінцевого споживача». При цьому кінцевий споживач, як правило, не є порушником авторських прав, якщо він не використовує цей твір для демонстрації третім особам і не витягує з факту його наявності в своєму комп'ютері комерційної, або якоїсь іншої вигоди.

При використанні твору безпосередньо на сайті, коли він стає доступним необмеженому колу відвідувачів сайту, твір вже знаходиться в пам'яті комп'ютера або на сервері, який здійснює надання доступу до нього інших осіб. При цьому користувач даного комп'ютера більше не створює додаткових примірників твору. Завантаження копій творів або фонограм не є порушенням авторського права, оскільки відповідно до ст. 25 Закону «Про авторське право і суміжні права» таке завантаження допускається без згоди автора і без виплати йому винагороди, якщо воно здійснюється виключно в

особистих цілях або для кола сім'ї, а твір було раніше правомірно розкрито [13]. Однак таке вільне використання авторського твору не стосується таких об'єктів як комп'ютерні програми, а також не поширюється на репродукування книг, нотних текстів і об'єктів образотворчого мистецтва.

Разом з тим, використання авторських творів в особистих цілях викликає багато запитань. Якщо твір розміщено законно, тобто правомірно розкрито за згодою автора, то його скачування для особистих цілей також є законним. Якщо ж воно було незаконно доведено до загального відома, то екземпляри творів чи об'єктів суміжних прав є контрафактними. Однак в реальному житті вважається нормальною практика копіювання в особистих цілях творів свідомо незаконно розміщених для вільного огляду на сайтах. Такі дії, що є порушенням законодавства, носять масовий характер, порушники не несуть ніякої відповідальності, і більш того, у жодного правовласника, як правило, не виникає предмета спору про порушення авторських прав, поки його твір використовується в особистих цілях [16].

Через складність контролю за копіюванням та використанням творів в мережі Інтернет, а також нематеріальної сутності об'єктів авторського права, практично неможливо встановити особу порушника, який розмістив твір в Мережі, важко притягнути до відповідальності винну особу і довести факт порушення авторських і суміжних прав.

Таким чином, віртуальна реальність сформувала нові умови життя суспільства і продовжує диктувати свої правила користувачам Інтернет, який вже став глобальним соціальним явищем, а чинне законодавство в галузі

авторського права і суміжних прав показує його обмеженість в питанні регулювання і захисту виключних прав у мережі Інтернет.